

Hvordan informerer vi om misjonsarbeidet i våre søsterkirker?

AV ØYVIND DAHL

Tilrettelagt etter et foredrag på Nordisk Misjonærkurs, Horne Ungdomsskole, Hirtshals, Danmark, 3. august 1977.

Etterat jeg kom tilbake fra Madagaskar som misjonær i Det Norske Misjonsselskap, reiste jeg en tid rundt og besøkte foreninger, skoler og leirer. To ganger ble jeg presentert på denne måten: «idag er vi så heldige at vi har med oss en levende misjonær!»

Et besøk av en misjonær var en ekstraordinær begivenhet. En misjonær er etter manges oppfatning ikke noe ganske alminnelig menneske. En misjonær er et menneske som for det første har noe underlig som kalles misjonærkall og for det andre har reist ut til fremmede land i Asia, Afrika eller Latin-Amerika og opplevd mye rart. Derfor kan han også fortelle om eventyrlige hendelser. Et besøk av en misjonær er derfor en stor begivenhet – underholdningen er sikret...

Det er ikke alle misjonærer som føler seg helt vel når de står på podiet som det rare dyr fra Afrika. Det er vel heller ikke alle som føler seg så ekstraordinære, mange mener seg ikke å ha opplevd så forunderlige ting heller. Noen har heller ikke evnen til å formidle sine inntrykk fra misjonsmarken. Hvem har ikke sett misjonærens hundre lysbilder, noen underbelyste og noen overbelyste, men alle fulle av dyrebare minner – i hvertfall for fotografen.

Der er også mange underlige forestillinger ute og går om misjonæren med tropehjelm på hodet som under palmene forteller halvnakne hedninger om Jesus.

Dersom det er riktig at der er mange vrangforestillinger ute og går, hva skyldes det? Er det ikke vår egen skyld? Hvordan informerer vi? Hva slags bilde gir vi av misjonæren, og misjon, av kirken og u-landene? Og hvor mye av vår informasjon blir forstått? Hva er resultatet av vår fortelling? Og hvilken målsetting har vi?

Det er bare de færreste som har anledning til å reise ut, og enda færre får leve seg inn i forholdene under en lengre periode. Når

vi informerer skriftlig, eller muntlig, eller med audiovisuelle hjelpemidler er det uunngåelig at vi gir et *bilde* av arbeidsforholdene og menneskene. Det er viktig å studere nøye det bildet vi gir, og vurdere om det er slik vi ønsker at det skal være.

Hvilket bilde gir vi av misjonæren?

Hvorfor tror mange at misjonæren er halvveis helgen? Hvilket bilde gir vi av oss selv? Er det ikke ofte dette: En misjonær er en som har gitt avkall på mange av denne verdens goder, som ofrer seg i en uegennyttig innsats for de nødstedte og ulykkelige, som utrettelig og til tross for mange vanskeligheter alltid er opptatt av å forkynne Guds ord.

Jeg vil ikke påstå at dette sies rett ut. Men ofte er det dette som rent indirekte kommer fram gjennom vår informasjon. Kanskje fordi det også er dette misjonsvennene gjerne vil høre. Slik ønsker de sine utsendinger.

Det kan være nyttig, for å gi bildet litt flere nyanser, å forsøke og se på hvordan den utenlandske misjonæren tar seg ut for landets egne innbyggere uten de briller som vår misjonsinformasjon utstyres oss med:

Misjonærene er sett fra innbyggerens side fremmede. Tildels er de som andre fremmede: uhøflige og uforståelige. Han/hun snakker gebrokkent og har mangelfullt kjennskap til landets skikker. Derfor gjør de mange feil, men i lokalsamfunnet kan en se gjennom fingrene med dette, nettopp fordi de er fremmede. Det er ikke bare misjonærens oppførsel som gir grunn til undring. Der knytter seg en aura av mystikk rundt hans/hennes person. For eksempel: Hvordan kan det ha seg at misjonæren alltid har nok mat og god mat? De bor i noen hus som ligner mest på slott, i hvertfall skiller de seg skarpt ut fra vanlige hus i omgivelsene. De omgir seg med en rekke gjenstander: bøker, møbler, elektrisk lys, kjøleskap, slike ting som vanlige folk aldri vil kunne skaffe seg. De har innlagt vann, fine klær, nesten alltid bil, dessuten noe som heter arbeidsbudsjetten og penger.

Hvor får de alt dette fra? De dyrker ikke jorden, de må ha skjulte kilder på den andre siden av havet. Hvor kommer pengene fra? Mystrium. Det er videre uforståelig at de som snakker om kjærlighet, om kristent fellesskap vil nekte å gi forskudd på lønnen til kirkens medarbeidere. De som har så mye, kunne de ikke dele med andre?

Enda en merkelig ting: Misjonærene har makt. De vet å vinne seg respekt. De kan alltid komme ut av det med myndighetene selv om de er fremmede. Derfor vil det lønne seg å stå på god fot med dem.

Sett med disse øyne raser våre hjemmelagede forestillinger om misjonærenes selvpoppofrende og uegennyttige innsats sammen. En misjonær som i Norge hører til de lavestlønnede, vil omplantet til et helt annet samfunn, automatisk høre til overklassen.

Vi kunne også trekke fram andre kritiske synspunkter på misjonæren. Mest kjent hos oss er anklagene om kulturimperialisme. Misjonærene er ikke bare passivt et fremmedelement. Aktivt bryter de opp et gammelt kulturmønster, ringeakter og forbyr visse stedegne skikker og innfører nye skikker og normer. Det vil føre for langt å ta dette problemkompleks opp her i hele sin bredde. La dette være tilstrekkelig til å gi oss en følelse av at det her er nok av sprengstoff som står klar til å underminere vårt idealiserte bilde av misjonærene.

Mindre kjent er kanskje angrepene fra statsledere i disse landene. Misjonærene har ikke bare brutt opp de gamle kulturelle mønstre, men bidratt til å splitte den nasjonale enhet, ikke minst ved å innføre fremmede konfesjonelle skillelinjer importert fra Europa. Katolikker i forskjellige ordener, reformerte, lutheranere, pinsevenner, metodister og hva det nå er alt sammen. Nei, den gamle religionen var mer inkluderende og våkner nå også til nytt liv.

Mange revolusjonære statsledere anklager også misjonærene for å ha forsvart kolonialismen. Frigjøringskamp, kamp for nasjonal uavhengighet er blitt fordømt som umoralske og synd mot Gud, hevdes det. Ofte er den nasjonale frigjøringskamp blitt stemplet som kommunisme. «Vi har hørt», sier president Samora Machel i Mosambik, «fra biskoper og kirken at vi skulle fornekte oss selv, akseptere vår tilstand og være takknemlige.»*)

Også innenfor kirkelige kretser er det nok kritikk å hente. Misjonærene dominerer den lokale kirken, slipper ikke landets egne borgere til, legger ikke tilstrekkelig vekt på lederutdanning, sørger

*) Fra en tale i «Establishing People's Power to serve the Masses.» (Dar es Salaam 1977). I samme talen sier han videre: «I vårt land har misjonærene lært oss at å være ulydige mot koloniregjeringen og kolonisatorene var en synd og at vi skulle være meget takknemlige for den portugisiske koloniseringen fordi den hadde brakt oss den sanne tro.»

ikke tilstrekkelig for å bygge opp en sikker økonomi osv. De mest radikale kirkeledere har som kjent foreslått moratorium, – full tilbaketrekning av misjonærer og pengehjelp utenfra for en bestemt periode – for å bryte alle avhengighetsbånd til de vestlige kirker.

Jeg har tatt med disse kritiske synspunkt på misjonæren, ikke fordi jeg mener at de er hundre prosent korrekte, men fordi de kanskje kan hjelpe oss til å se litt mer kritisk på oss selv.

Noe rett kan det være i kritikken. Vi behøver ikke å rose oss, eller bli innbilske . . . Men samtidig vil jeg gjerne understreke at det er grunn til å undersøke holdbarheten i alle de påstander som slynges ut. Ved et nærmere studium av for eksempel misjonærenes levestandard i forhold til landets egne innbyggere, vil en kanskje finne at misjonæren lever et langt mer nøkternt og sparsommelig liv enn mange av deres egne.

Og når det gjelder kulturimperialismen vil det kanskje i et lengre perspektiv vise seg at nettopp misjonærene var de som tok vare på gammel stedegen kultur ved at de laget skriftspråket og gjorde opptegnelser både av folkløse, etnografi og religion.

Påstanden om at misjonærene har splittet nasjonene opp i forskjellige konfesjoner overskygger det faktum at nettopp kristendommen har bidratt til å bygge bro mellom tidligere stridende stammer og folkegrupper og blant annet gitt kvinnen en helt ny verdighet og posisjon i samfunnet.

At misjonæren sto i ledtog med kolonimakten er også en sannhet med modifikasjoner. Det er kanskje mer sant i de portugisiske koloniene hvor det pavelige konkordat ga den katolske kirken utilbørlige privilegier. Misjonshistorien viser også eksempler på direkte konflikt mellom misjon og kolonimakt. (Eksempel: Misjonens skoler på Madagaskar ved århundreskiftet.)

Men alt dette skal ikke underslå at det sanne bildet av misjonæren er langt mer sammensatt enn det selvportrett vi gjerne maler av oss selv gjennom vår misjonsinformasjon. Og kanskje er tiden inne til å ta kritikken alvorlig og drøfte saklig de argumenter som settes fram.

Det var kanskje heller ikke så skadelig om misjonsvennens glansbilde ble erstattet av et mer nyansert bilde av misjonærenes utsatte rolle. «Jeg sender dere som lam iblant ulver», sier Jesus (Luk. 10:3). Det fantastiske er jo at Jesus kan bruke svake og forvirrede lam nettopp i den utsatte stilling som misjonærene har . . .

Hvilket bilde gir vi av den nasjonale kirken?

Bildet vi gir av misjonæren bidrar i stor grad også til å fargelegge den lokale kirken på en nokså ensidig måte. Misjonæren oppfattes som selve krumtappen i kirkens arbeid. Det er han/hun som tar initiativ og ledelse og får arbeidet gjort. Bare i liten grad kommer den lokale innsats fram i rapportene. Og når det skjer er det som regel en direkte følge av misjonærens arbeid. Vi hører tale om «misjonæren og hans innfødte medarbeidere».

Når det av og til likevel hender at disse «innfødte medarbeiderne» kommer fram i beretningene dreier det seg som regel om den eller de som er enige i våre egne oppfatninger og de som uttaler seg positivt om misjonærene og misjonens arbeid og formidler dette videre.

Dette fører til at de som leser beretningene og intervjuene får inntrykk av at der hersker uproblematisk forhold mellom kirkens medarbeidere rent generelt og mellom kirkens arbeidere og misjonærene. En som har vært ute vet at dette dessverre ikke alltid er tilfellet, selv om der heldigvis også finnes mange harmoniske forhold.

Ennå henger også disse talemåtene igjen: Vi snakker om «våre misjonsmarker», «våre skoler» og «våre kirker». Dessverre ser det ut til at vi bare i liten grad tar hensyn til at det er vokst fram en nasjonal kirke med sin egen identitet og myndighet der hvor det før var misjonærene som hadde «bukta og begge endene», som det heter.

Det er ikke underlig at den unge kirkens ledere oppfatter våre talemåter både som imperialistiske og diskriminerende. Mange er meget følsomme nettopp på dette punkt. Vi ville vel heller ikke like å bli omtalt på denne måten av utlendinger som arbeider i vårt land.

Det som gjør forholdet særlig beklagelig er at en slik informasjon gir inntrykk av at de unge kirkene er umodne, hjelpeløse og avhengige av våre misjonærer, vår innsikt, vår hjelp og våre penger.

Dette kan være tilfellet mange steder i en overgangsfase, men vi skal være oppmerksomme på at selvbevisstheten er voksende. Kampen for uavhengige asiatiske, afrikanske og latin-amerikanske kirker både når det gjelder penger og utenlandsk personell er en kamp som fortjener vår fulle støtte.

I misjonsinformasjonen kan vi støtte denne kampen ved å legitimere den og anerkjenne fullt ut de anstrengelser som våre brødre og søstre gjør for å danne en selvstendig og uavhengig kirke, selv om det ennå bare dreier seg om små skritt. Kanskje burde de i større grad få adgang til våre spalter og bli trukket inn i informasjonsarbeidet her hos oss. En god regel for oss er at det vi skriver skal kunne leses uten skam av våre brødre og søstre der ute . . .

Men skal dette kunne skje må vi også være åpne for kritikk og selvkritikk. Der kan også komme politiske og teologiske oppfatninger som bryter med våre egne. Vi må være villige til å ta den risiko som et fullt medarbeiderskap vil medføre. Skal kirken virkelig bli stedegeten må vi risikere at vi kolliderer i tanke, teologi og praksis. Det er ikke til å komme forbi at der er ulikheter mellom asiatiske, afrikanske og europeiske tankegang og arbeidsmetoder. Vi må være villige til å overlate kirkerettet til dem som nylig har tatt sertifikat og sette oss selv i baksetet. Om veien ikke ble den vi hadde forutsett har vi kanskje ennå muligheter til å si hvor vi hadde tenkt oss hen . . . ?

Det må være en målsetting å få fram i misjonsinformasjonen at utenlandske misjonærer er den selvstendige lokale kirkens medarbeidere under nasjonal administrasjon og ledelse. Misjonen er Guds misjon, ikke vår misjon. Som kristne er vi sendt ut med hans oppdrag: Å forkynne at «Guds rike er kommet nær» (Luk. 10:9).

Idag er jo også situasjonen den at det er de lokale arbeidere, prester, lærere, katekister og evangelister som bærer dagens byrde og hete i misjonsarbeidet. Forståelsen for misjonsarbeid blant deres egne og i naboland er også voksende og flere av de unge kirker sender selv ut misjonærer. Også dette må mer fram i vår opplysningsvirksomhet.

Hvilket bilde gir vi av politiske, sosiale og økonomiske forhold?

Vi kan fort bli enige om at politiske, sosiale og økonomiske forhold er meget viktige for kirken og misjonens arbeid i et land. Og like fullt heter det i misjonsinstruksen for Det Norske Misjonsselskap § 15: «Misjonæren må ikke ta del i vedkommende lands politikk.» Dette har vært tolket slik at misjonærene ikke har engasjert seg direkte i partipolitikk eller i offentlig administrasjon og forvaltning hverken i kolonitiden eller i tiden etter uavhengigheten.

Det ideelle ønsket er at misjonærene skal være «politisk nøy-

trale». Like fullt er det klart at misjonsarbeidet får politiske og samfunnsmessige konsekvenser i det land hvor arbeidet pågår. Derfor er forholdet mellom kirke og politikk brennende aktuelt i de fleste såkalte misjonsland. Bare i liten grad har disse forhold kommet fram i vår misjonsinformasjon.

En undersøkelse av de tre største misjonsbladene i Norge (Pål Repstad NOTM nr. 1 og 2 1974) viser at strukturelle og politiske forklaringer spiller en beskjeden rolle i misjonsbladene. Bladene er svært personalistiske i sin utviklingsfilosofi. De lokaliserer årsakene til u-landenes fattigdom til det enkelte menneske. Samfunnskritiske utsagn vendes særlig mot fire områder: Kultur- og massemedia, andre kristelige retninger enn ens egen, skole- og utdanningsspørsmål og spørsmål som har med hjem og familie å gjøre.

Det er religiøse og moralsk-kulturelle spørsmål som oftest vurderes ut fra en meget individualistisk synsvinkel. Den økonomiske sektor, kritikk av materielle forhold i hjemlandet er nærmest fraværende.

Nå kan en vel si at å lete etter politiske og strukturelle analyser og årsakssammenhenger i misjonsbladene er som å lete etter fisk i frukttrærne. Det er noe annet som er misjonsbladenes anliggende, nemlig å fortelle om kirkens evangeliserende arbeid ute. Dette er rett og sant. Det er likevel sikkert at det som står eller ikke står i bladene er med på å prege folks holdninger overfor u-landene og overfor politiske spørsmål i det hele. Misjonsinformasjonen har derfor viktige politiske konsekvenser i vårt eget land.

En bok som nylig er gitt ut av studieavdelingen i Det Lutherske Verdensforbund, Jørgen Lissner: «The Politics of Altruism» tar opp disse forhold. Hva er årsaken til at kløften mellom de rike og fattige land stadig blir større? Er det bare årsaker innenfor u-landet selv, slik som religiøse forhold (hedenskap, overtro, tabuforestillinger), eller er det mentalitetsfaktorer (tradisjonisme, manglende arbeidsmotivasjon, lavt aspirasjonsnivå) og mangel på opplysning i u-landene selv. Eller har det noe med vår egen politikk overfor u-landene å gjøre? Slik som råvarepriser, handelsavtaler, multinasjonale selskaper, forskjellige former for nykolonialisme osv.?

Er det så at disse forhold er styrt av en uheldig mekanisme der vi i våre industrialiserte land må bære hovedansvaret for den skjeve fordeling av verdens goder og den økende kløft? Er det sant at vi gir med den ene hånden og tar dobbelt igjen med den andre? Hvordan nå dette er: Har disse materielle, økonomiske forhold noe

å gjøre med vår kristne tro og praksis? Eller kan vi flykte inn i den trygge «åndelige» sfære og si: «la verden gå sin skjeve gang...»

Det er viktig at vi som enkeltmennesker og som kristne stiller oss på den fattiges og utbyttes side i kampen for en større internasjonal rettferdighet. Der er situasjoner da misjonærer/misjonsselskaper må si klart fra: Dere bedriver vold, dere gjør urett, dere krenker menneskeverdet. Kirken har en kritisk og profetisk funksjon også i misjonslandene. Vi må ikke være så redde for strukturene at vi ikke tør å ta politiske spørsmål opp. Vi risikerer å sementere urettferdige sosiale forhold istedenfor at vi skulle være lys og salt. Vi må våge å handle for evangeliets troverdighets skyld. Misjonærene som har sett nøden og urettferdigheten på nært hold har plikt til å si fra. Ellers kan reaksjonen bli den: «De har sett nøden, men forteller oss ikke noe advarende om den, da kan det vel neppe være så ille. Forholdet mellom rike og fattige land hører til vår tids mest brennende spørsmål. Urettferdigheten er etterhvert blitt synlig for noen hver. Men hvorfor er ikke misjonsinformasjonen i teten når det gjelder å påpeke skjevheten nettopp i disse forhold?

På hvilken måte influerer motivet på vår misjonsinformasjon?

Problemet er langt fra noe nytt i misjonsdebatten. Allerede Misjonsselskapets første misjonær deltok i den. Biskop H. P. S. Shreuders beretninger hjemover ble nemlig utsatt for atskillig kritikk. Misjonsvennene hjemme ønsket å høre om den enkelte zulu'ers «indre hjerteforhold til sandheden». «Brødre og søstre» i Norge begynte å anfektes fordi arbeidet bar så liten frukt.

På en direkte henvendelse fra hjemmeledelsen svarer Schreuder med en skarp «aaben erklæring» i februar 1856 hvor han understreker at beretningene fra misjonsmarken skal inneholde saklige og nøkterne kjensgjerninger. «De subjektive missionsberetninger, fylt med fromme betraktninger, forhaabninger o. l.» kan ikke brukes som åndelig oppbyggelse, slik folk ønsker det. Motivet for misjon ligger i Herrens befaling, og dette er tilstrekkelig.

Misjonæren Johannes Johnson skriver i 1895, 40 år senere: Det «missionsinteresserede publikum» vil ikke høre om «famlende begyndelser, om feilgreb, om kjødelighet og stridbarhet, om hele dette menneskeapparats tusen svage sider, skjønt det staar paa

prent baade i forklaringen og i menneskelivets store aabne bog». Nei, «om sterke omvendelser vil man høre, om lysets seire, om lidelser som bæres med Paulus' heltmodighet. Man vil høre om noe fra en høiere verden end den, hvor man selv gaar og stræver og famler paa sin ensformige vei mod Guds rige.» Men misjonsmarken er ikke en slik liten «vidunderverden». (Tor B. Jørgensen: NOTM nr. 2 1977).

Disse historiske tilbakeblikk skulle være tilstrekkelige for å vise poenget: Hvorfor forteller vi om seirene, men ikke om nederlagene? Hvorfor om omvendelsene men ikke frafallet? Hvorfor solskinnshistoriene og ikke om stormvær og intriger, bakvaskelse og undergravning? Er det hva misjonsvennene ønsker å høre vi presenterer for dem? Og ikke den ubehagelige virkelighet? Hvilke motiver har vi for vår informasjon? Er det mulig at motivene farger informasjonen?

Vi er nødt til å ha penger for å kunne drive misjonsarbeidet. Hvordan influerer dette på vår informasjon? Hvilke motiver appellerer vi til?

Det kan være ideelle motiv slik som misjonsbefalingen og den kristne omsorg for det hele menneske. Kravet om rettferdighet er også et slikt motiv.

Et annet mulig motiv er smiger. Vi appellerer til kristen neste-kjærlighet, storsinn, den enkeltes samvittighet og ber om almisser.

Et tredje motiv kan være skyld. Vi appellerer til et skyldkompleks for verdens nød. Dette er kanskje det mest effektive når det gjelder å få penger inn i kassen. Men det er et spørsmål om det er helt fair play. Under Biafra-krigen så vi barn med oppblåste mager og tynne ben og armer og store sørgmodige øyne som så på oss. Motivet gir skyldfølelse. Nødhjelpsorganisasjonene forteller oss samtidig at de kan gjøre jobben for oss.

Det er en rekke motforestillinger mot slik informasjon. Den gir inntrykk av at katastrofen er det permanente. Den reduserer mennesket, fordi de blir objekter istedenfor mennesker. Noen har kalt en slik fremstilling «pornografisk» nettopp av denne grunn.

Under et kurs for misjonærer i 1976 ble det vist en film som nettopp vakte slike motforestillinger. De som reagerte sterkest var afrikanerne som så denne filmen. Afrikanske brødre og søstre var utlevert til kamera på en hensynsløs måte. Fattigdom, mennesker uten klær, sykdom, åpne og rennende sår, osv. En etioper som så filmen sa at her var det «pity and not love» som var

motiveringen. Hvordan ville vi like om bilder fra narkotika-miljø, porno-livet og slum ble brukt for å fortelle folk i andre land hvordan vi lever her?

Misforstå ikke. Jeg er ikke imot pengeinnsamling. Men vår informasjon må være slik at våre brødre og søstre kan lese det og se bildene uten å føle seg beskjemmet. Hensikten må være å skape forståelse for deres situasjon og respekt for det enkelte mennesket.

En brukbar vei å gå må være å appellere til folks rettferdighets-sans og den kristnes forvalteransvar. Hva vi har er ikke vårt, men Guds. Takknemlighet for syndenes forlatelse leder oss til omsorg for våre medmennesker. Vi appellerer til et medlidende giversinn, ikke på grunn av skyld, men ut fra solidaritet med våre brødre og søstre. Hva vi har til forvaltning har de et rettmessig krav på nettopp fordi vi alle er Guds skapninger med det samme menneske-verd.

Derfor er det også betenkelig når mange vanskelig kan tenke seg å gi uten at det er til bestemte «prosjekter». Det ligger et egoistisk motiv bakom kravet om øremerking. Jeg vil vite hvor mine penger går . . .

Våre brødre og søstre skulle ikke bli fremstilt som barnslige og hjelpeløse fremfor alle barrierer og problemer de står overfor. De har andre vanskeligheter og problemer enn oss, andre forutsetninger, andre ressurser. De har ofte en høy arbeidsinnsats, men med lite resultat. Det kan være mange grunner til det for dem som for oss.

Vi er brødre og søstre. Alle er vi ett i Kristus. Vi må ha omsorg for hverandre som i en storfamilie. Deres kamp er vår kamp. Deres nød er vår nød. Vi må møte dem med respekt og forståelse og arbeide gjennom vår informasjon for å skape respekt og forståelse.

I det store samspeillet og det kristne fellesskapet har vi alle noe å lære av hverandre. Vi i de «gamle» kirker må være åpne og la oss berike og inspirere av den friskhet og nytenkning som finner sted i de «unge» kirker, samtidig som vi ikke skal kaste vrak på Guds ord som er «vårt arvegods» og som skal danne selve fundamentet også for de nye kirkene som vokser fram. Kanskje vi nettopp teologisk har noe å bidra med i deres situasjon. Her må vi være åpne for hverandre, elske og ære hverandre. Ja, egentlig er det kjærligheten som er det drivende motiv bak all informasjon om medmennesker.